

ПАНЕПЛАН - КОНСПЕКТ
уроку предмету "Захист України "
Зміст уроку.

РОЗДІЛ 3. СТАТУТИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ (2 години).

Тема 1. ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІ ТА СТОСУНКИ МІЖ НИМИ.
ВІЙСЬКОВА ДИСЦИПЛІНА (1 година).

Питання 1. Військові статuti.

Питання 2. Дотримання військовослужбовцями статутних взаємовідносин. Правила військової ввічливості й поведінки військовослужбовців. Порядок звернення до начальників, віддання і виконання наказів.

Питання 1. Військові статuti.

Статuti Збройних Сил України - це зведення законів військової служби, на основі яких здійснюються повсякденне життя, виховання, навчання, бойова діяльність військ; у них роз'яснюється, як військовослужбовець повинен нести військову службу й навчатися військовій справі, які морально-бойові риси повинні бути йому притаманні, щоб він став надійним і вмілим захисником Батьківщини.

Статuti зобов'язують військовослужбовців сумлінно виконувати військовий обов'язок, вивчати військову справу, бойову техніку і зброю, запам'ятовувати все, чому їх навчають командири, зразково виконувати показані їм військові прийоми. Положення і вимоги статутів є обов'язковими для всіх військовослужбовців Збройних Сил України. Життя і діяльність Збройних Сил України визначають військові Статuti.

Статuti Збройних Сил України поділяють на загальновійськові та статuti родів військ.

Загальновійськовими статутами Збройних Сил України є:

- Статут внутрішньої служби Збройних Сил України;
- Дисциплінарний статут Збройних Сил України;
- Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України;
- Стройовий статут Збройних Сил України.

Статут внутрішньої служби Збройних Сил України:

визначає загальні права та обов'язки військовослужбовців Збройних Сил України і їх взаємовідносини, обов'язки основних посадових осіб полку і його підрозділів, правила внутрішнього порядку у військовій частині та її підрозділах.

Дисциплінарний статут Збройних Сил України:

визначає сутність військової дисципліни, обов'язки військовослужбовців, а також військовозобов'язаних і резервістів під час проходження зборів щодо її додержання, види заохочень та дисциплінарних стягнень, права командирів щодо їх застосування, а також порядок подання і розгляду заяв, пропозицій та скарг.

Усі військовослужбовці Збройних Сил України, незалежно від своїх військових звань, службового становища та заслуг, повинні неухильно виконувати вимоги цього Статуту.

Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України:

визначає організацію і порядок несення гарнізонної та вартової служб, права й обов'язки посадових осіб гарнізону та військовослужбовців, які залучаються для несення цих служб.

Стройовий статут Збройних Сил України:

визначає стройові прийоми і рухи без зброї та зі зброєю; строї підрозділів та військових частин у пішому порядку і на машинах; порядок виконання військового вітання, проведення стройового огляду; місце Бойового Прапора військової частини у строю,

порядок його внесення і винесення; обов'язки військовослужбовців перед шикуванням і в строю та вимоги до їхнього стройового навчання.

Статути обов'язкові для всіх військових частин, управлінь, штабів, організацій, установ і військових навчальних закладів.

Дія Статутів Збройних Сил України поширюється на Державну прикордонну службу України, Службу безпеки України, Національну гвардію України та на інші військові формування, створені відповідно до законів України.

Військові звання і знаки розрізнення

Відповідно до Закону України "Про військовий обов'язок та військову службу" військовослужбовців, резервістів та військовозобов'язаних поділяють на рядовий склад, сержантський і старшинський склад та офіцерський склад. Встановлено такі військові звання:

Армійські	Корабельні
Рядовий склад	
Рекрут(особа призвана або по найму)	рекрут
солдат	матрос
старший солдат	старший матрос
Сержантський і старшинський склад	
молодший сержант	старшина 2 статті
сержант	старшина 1 статті
старший сержант	головний старшина
головний сержант	головний корабельний старшина
штаб-сержант	штаб-старшина
майстер-сержант	майстер-старшина
старший майстер-сержант	старший майстер-старшина
головний майстер-сержант	головний майстер-старшина
Офіцерський склад	
Молодший офіцерський склад	
молодший лейтенант	молодший лейтенант
лейтенант	лейтенант
старший лейтенант	старший лейтенант
капітан	капітан-лейтенант
Старший офіцерський склад	
майор	капітан 3 рангу
підполковник	капітан 2 рангу
полковник	капітан 1 рангу
Вищий офіцерський склад	
бригадний генерал	коммодор
генерал-майор	конто-адмірал
генерал-лейтенант	віце-адмірал
генерал	адмірал

Правила носіння військової форми та знаків розрізнення визначаються Наказом МО України № 606 від 20 листопада 2017 року.

Питання 2. Дотримання військовослужбовцями статутних взаємовідносин. Правила військової ввічливості й поведінки військовослужбовців. Порядок звернення до начальників, віддання і виконання наказів. Обов'язки, права та відповідальність військовослужбовців

Військовослужбовці Збройних Сил України мають права і свободи з урахуванням особливостей, що визначаються Конституцією України, законами України з військових питань, статутами Збройних Сил України та іншими нормативно-правовими актами.

Загальні обов'язки військовослужбовців

Виконання завдань оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, а також завдань, визначених міжнародними зобов'язаннями України, покладає на військовослужбовців такі обов'язки:

- свято і непорушно дотримуватися Конституції України та законів України, Військової присяги, віддано служити українському народові, сумлінно і чесно виконувати військовий обов'язок;
- бути хоробрими, ініціативними і дисциплінованими;
- беззастережно виконувати накази командирів (начальників) і захищати їх у бою, як святиню оберігати Бойовий Прапор своєї частини;
- постійно підвищувати рівень військових професійних знань, вдосконалювати свій вишкіл і майстерність, знати та виконувати свої обов'язки та дотримуватися вимог статутів Збройних Сил України;
- знати й утримувати в готовності до застосування закріплене озброєння, бойову та іншу техніку, берегти державне майно;
- дорожити бойовою славою Збройних Сил України та своєї військової частини, честю і гідністю військовослужбовця Збройних Сил України;
- поважати бойові та військові традиції, допомагати іншим військовослужбовцям, які перебувають у небезпеці, стримувати їх від вчинення протиправних дій, поважати честь і гідність кожної людини;
- бути пильним, суворо зберігати державну таємницю;
- вести бойові дії ініціативно, наполегливо, до повного виконання поставленого завдання;
- виявляти повагу до командирів (начальників) і старших за військовим званням, сприяти їм у підтриманні порядку й дисципліни;
- дотримуватися правил військового вітання, ввічливості й поведінки військовослужбовців, завжди бути одягненим за формою, чисто й охайно.

Про все, що сталося з військовослужбовцем і стосується виконання ним службових обов'язків, про вказані йому зауваження військовослужбовець зобов'язаний доповідати своєму безпосередньому начальникові.

Військовослужбовець зобов'язаний дотримуватися вимог безпеки, вживати заходів до запобігання захворюванню, травматизму, повсякденно підвищувати фізичну загартованість і тренованість, утримуватися від шкідливих для здоров'я звичок.

Зі службових та особистих питань військовослужбовець повинен звертатися до свого безпосереднього начальника, а якщо він не може їх вирішити, - до наступного прямого начальника.

Військовослужбовець зобов'язаний знати і неухильно дотримуватися прийнятих Україною норм міжнародного гуманітарного права.

На військовослужбовців під час перебування на бойовому чергуванні, у внутрішньому і гарнізонному наряді, а також під час виконання інших завдань покладено спеціальні обов'язки. Ці обов'язки та порядок їх виконання визначають закони і статuti Збройних Сил України, а також інші нормативно-правові акти, прийняті на основі законів і статутів Збройних Сил України.

Права військовослужбовців

Військовослужбовці перебувають під захистом держави, їм належить уся повнота прав і свобод, закріплених Конституцією України.

Держава гарантує військовослужбовцям і членам їхніх сімей соціальний і правовий захист згідно з законами та прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами.

Військовослужбовці під час виконання службових обов'язків мають право застосовувати заходи фізичного впливу, а також носити, зберігати та використовувати спеціальні засоби, зброю в порядку, встановленому законодавством. Застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та зброї допускається, якщо інші заходи виявилися неефективними або якщо через обставини застосовувати інші заходи немає змоги.

Застосуванню зброї, за винятком випадків раптового нападу, нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів, літальних апаратів, морських і річкових суден, втечі з-під варти зі зброєю або за допомогою транспортних засобів під час руху, повинно передувати попередження про намір застосовувати зброю і постріл угору. Застосовуючи і використовуючи зброю, військовослужбовець зобов'язаний вжити всіх заходів для того, щоб не було завдано шкоди стороннім особам. Військовослужбовці мають право застосовувати спеціальні засоби, засоби фізичного впливу та зброю особисто або у складі підрозділу:

- для захисту свого здоров'я і життя, а також здоров'я і життя інших військовослужбовців і цивільних осіб від нападу, якщо іншими способами й засобами захистити їх у певній ситуації немає змоги;
- для затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого злочину та яка намагається втекти або яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також для затримання озброєної особи, яка загрожує застосуванням зброї та інших засобів, що становить загрозу для життя і здоров'я військовослужбовця чи інших осіб;
- для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною військовослужбовців, а також для звільнення цих об'єктів у разі захоплення;
- у разі спроби насильного заволодіння зброєю, бойовою та іншою технікою, якщо іншими способами і засобами не можна припинити цю спробу.

Відповідальність військовослужбовців

Військовослужбовці залежно від характеру вчиненого правопорушення чи провини несуть дисциплінарну, адміністративну, матеріальну, цивільно-правову та кримінальну відповідальність згідно із законом.

Військовослужбовців, на яких накладено дисциплінарне стягнення за вчинене правопорушення, не звільняють від матеріальної та цивільно-правової відповідальності за ці правопорушення. За вчинення злочину військовослужбовців притягають до кримінальної відповідальності на загальних підставах.

Начальники та підлеглі, старші та молодші за військовим званням

Єдиноначальність є одним із принципів будівництва й керівництва Збройними Силами України і полягає в:

- наділенні командира (начальника) всією повнотою розпорядчої влади стосовно підлеглих і покладенні на нього персональної відповідальності перед державою за всі сторони життя та діяльності військової частини, підрозділу і кожного військовослужбовця;
- наданні командирові (начальникові) права одноособово приймати рішення, віддавати накази;
- забезпеченні виконання зазначених рішень (наказів) на основі всебічної оцінки обстановки та керуючись вимогами законів і статутів Збройних Сил України.

За своїм службовим становищем і військовим званням військовослужбовці можуть бути начальниками або підлеглими стосовно інших військовослужбовців.

Начальник має право віддавати підлеглому накази і зобов'язаний перевіряти їх виконання.

Підлеглий зобов'язаний беззастережно (крім випадків віддання явно злочинного наказу) виконувати накази начальника і ставитися до нього з повагою.

Начальники, яким військовослужбовці підпорядковані за службою, зокрема й тимчасово, є прямими начальниками для цих військовослужбовців. Найближчий до підлеглого прямиий начальник є безпосереднім начальником.

За своїми військовими званнями начальниками є:

- сержанти і старшини - для солдатів і матросів однієї з ними військової частини;
- молодші офіцери - для сержантів в однієї з ними військової частини і старшин, солдатів і матросів;
- старші офіцери за військовим званням підполковник, капітан 2 рангу, майор, капітан 3 рангу - сержантів і старшин, солдатів і матросів;
- бригадний генерал, генерал-лейтенанти, віце-адмірالی, генерал-майори, контр-адмірالی, полковники, капітани 1 рангу - для молодших офіцерів, сержантів і старшин, солдатів і матросів;
- генерали армії України, генерал-полковники, адмірالی - для старших і молодших офіцерів, сержантів і старшин, солдатів і матросів.

Військовослужбовці, які за своїм службовим становищем і військовим званням не є стосовно інших військовослужбовців начальниками або підлеглими, можуть бути старшими чи молодшими за військовим званням.

Старші за військовим званням військовослужбовці мають право вимагати від молодших за військовим званням військовослужбовців дотримання військової дисципліни, громадського порядку і форми одягу, а також правил поведінки і військового вітання.

Молодші за званням військовослужбовці повинні беззастережно виконувати зазначені вимоги старших за військовим званням військовослужбовців.

Серед військовослужбовців, не підпорядкованих один одному, які спільно виконують службові обов'язки, і якщо їхні службові відносини не визначені командиром (начальником), начальником є старший із них за посадою, а за рівних посад - старший за військовим званням.

Порядок віддання й виконання наказів

Накази віддають, як правило, за підпорядкованістю. За крайньої потреби командир (начальник), старший за службовим становищем, ніж безпосередній начальник, може віддати наказ підлеглому, минаючи його безпосереднього начальника, про що повідомляє безпосереднього начальника підлеглому чи наказує підлеглому особисто доповісти своєму безпосередньому начальникові.

Наказ можна віддавати одному чи групі військовослужбовців усно або письмово, а також використовуючи технічні засоби зв'язку.

Наказ повинен бути сформульований чітко і не може допускати подвійного тлумачення. Командир (начальник) відповідає за відданий наказ, його наслідки та відповідність законодавству, а також за невжиття заходів для його виконання, за зловживання, перевищення влади чи службових повноважень.

За віддання і виконання явно злочинного наказу (розпорядження) винні особи притягуються до відповідальності згідно із законом.

Військовослужбовець після отримання наказу відповідає: "Слухаюсь" - і далі виконує його. Щоб переконатися, чи правильно підлеглий зрозумів відданий наказ, командир (начальник) може вимагати стисло передати зміст наказу. Підлеглий має право звернутися до командира (начальника) з проханням уточнити наказ.

Військовослужбовець зобов'язаний неухильно виконати відданий йому наказ у зазначений термін.

Про виконання або невиконання наказу військовослужбовець зобов'язаний доповісти командирові (начальникові), який віддав наказ, і своєму безпосередньому командирові

(начальникові), а також вказати причини невиконання наказу або його несвоєчасного (неповного) виконання. Якщо військовослужбовець розуміє, що він неспроможний виконати наказ своєчасно та в повному обсязі, він зобов'язаний про це доповісти вищезазначеним особам негайно.

Про військову ввічливість і поведінку військовослужбовців

Військовослужбовці повинні постійно бути зразком високої культури поведінки, скромності й витримки, берегти військову честь, захищати свою й поважати гідність інших людей, зобов'язані завжди пам'ятати, що за їхніми вчинками судять не лише про них, а й про Збройні Сили України загалом.

Усі військовослужбовці повинні під час зустрічі (обгону) вітати один одного, дотримуючись правил, визначених Стройовим статутом Збройних Сил України. Військове вітання - це вияв взаємної поваги і згуртованості військовослужбовців. Відносини між військовослужбовцями повинні ґрунтуватися на взаємній повазі, і з питань служби вони звертаються один до одного на "Ви".

Начальники й старші за військовим званням військовослужбовці з питань служби до підлеглих і молодших звертаються за військовим званням і прізвиськом або тільки за званням, додаючи в останньому випадку перед званням слово "Пане". Наприклад: "Солдате Черняк", "Пане солдате", "Сержанте Швидка", "Пане сержанте"; "Пане Мороз", "Лейтенанте Чайківська", "Пане лейтенанте".

До курсантів військово-навчальних закладів, які не мають військових звань сержантського і старшинського складу, а також курсантів навчальних військових частин (підрозділів) звертаються: "Курсантко Петренко", "Пане курсанте".

Військовослужбовці під час звертання до них командира (начальника) або старшого за військовим званням повинні стати у стройове положення.

Підлеглі й молодші за військовим званням звертаються у службових справах до командирів (начальників) і старших за військовим званням, додаючи перед званням слово "Пане". Наприклад: "Пане лейтенанте".

Звертаючись до іншого військовослужбовця в присутності командира (начальника) або старшого за військовим званням, потрібно попросити на це дозволу командира (начальника) або старшого за військовим званням. Наприклад: "Пане полковнику, дозвольте звернутися до майора Ващенко".

Якщо звертаються один до одного поза строем, а також віддають чи отримують наказ, військовослужбовці повинні стати у стройове положення, а ті, які мають на собі головний убір, прикладають руку до нього.

Доповідаючи чи вислуховуючи рапорт, військовослужбовець прикладає руку до головного убору та опускає її після закінчення доповіді. Якщо перед доповіддю була віддана команда "Струнко", то доповідач за наступною командою "Вільно" повторює її й опускає руку.

У громадських місцях, у міському транспорті та приміських поїздах за відсутності вільних місць військовослужбовець повинен запропонувати своє місце командирові (начальникові) або старшому.

Якщо під час зустрічі немає змоги вільно розминутися з командиром (начальником) або старшим за військовим званням, підлеглий (молодший за військовим званням) повинен, вітаючи, пропустити його. За потреби обігнати командира (начальника) або старшого за військовим званням потрібно попросити в нього дозволу на це.

Військовослужбовцям заборонено тримати руки в кишенях одягу, а також сидіти у присутності командира (начальника) або старшого за військовим званням без його дозволу.

Курити дозволено лише у спеціально відведених для цього місцях.

Військовослужбовці повинні бути ввічливими у спілкуванні з іншими особами, виявляти особливу увагу до осіб похилого віку, жінок і дітей, поступатися їм місцем у громадському транспорті, сприяти захистові честі й гідності громадян, дотриманню

громадського порядку, а також надавати допомогу при нещасних випадках, виникненні пожежі чи стихійного лиха.

Правила військової ввічливості, поведінки та військового вітання обов'язкові також для осіб молодшого, старшого і вищого офіцерського складу, які перебувають у запасі й у відставці, якщо вони носять військову форму одягу.

Військова дисципліна, її суть і значення. Обов'язки військовослужбовців з дотримання військової дисципліни

Військова дисципліна - це бездоганне й неухильне дотримання всіма військовослужбовцями порядку і правил, встановлених військовими статутами та іншим законодавством України.

Військова дисципліна ґрунтується на усвідомленні військовослужбовцями свого військового обов'язку, відповідальності за захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, на вірності Військовій присязі.

Військова дисципліна досягається завдяки:

- вихованню високих бойових і морально-психологічних рис військовослужбовців на національно-історичних традиціях українського народу та традиціях Збройних Сил України, патріотизму, свідомому ставленню до виконання військового обов'язку, вірності Військовій присязі;
- особистій відповідальності кожного військовослужбовця за дотримання Військової присяги, виконанню своїх обов'язків, вимог військових статутів;
- формуванню правової культури військовослужбовців;
- умілому поєднанню повсякденної вимогливості командирів і начальників до підлеглих без приниження їхньої гідності, з дотриманням прав і свобод, постійної турботи про них та правильного застосування засобів переконання, примусу й громадського впливу колективу;
- зразковому виконанню командирами військового обов'язку, їхньому справедливому ставленню до підлеглих;
- підтриманню у військових з'єднаннях, частинах (підрозділах), закладах та установах належних матеріально-побутових умов, статутного порядку;
- своєчасному і повному постачанню військовослужбовців встановленими видами забезпечення;
- чіткій організації і повному залученню особового складу до бойового навчання.

Військова дисципліна зобов'язує кожного військовослужбовця:

- дотримуватися Конституції та законів України, Військової присяги, неухильно виконувати вимоги військових статутів, накази командирів;
- бути пильним, зберігати державну та військову таємницю;
- дотримуватися визначених військовими статутами правил взаємовідносин між військовослужбовцями, зміцнювати військове товариство;
- виявляти повагу до командирів і один до одного, бути ввічливими і дотримуватися військового етикету;
- поводитися з гідністю й честю, не допускати самому і стримувати інших від негідних вчинків;
- не вживати під час проходження військової служби (крім медичного призначення) наркотичні засоби, психотропні речовини чи їх аналоги, а також не вживати спиртні напої під час виконання обов'язків військової служби.

Заохочення, які застосовують до солдатів (матросів), сержантів (старшин)

До солдатів (матросів), сержантів (старшин) застосовують такі заохочення:

- оголошення подяки;
- зняття раніше накладеного дисциплінарного стягнення;
- надання одного додаткового звільнення з розташування військової частини чи корабля на берег поза чергою військовослужбовцям строкової служби;
- надання додаткової відпустки військовослужбовцям терміном до 5 днів;

- повідомлення батьків або колективу за місцем роботи чи навчання військовослужбовця до його призову на службу про зразкове виконання ним військового обов'язку та про отриманні заохочення;
- нагородження грамотою, цінним подарунком або грошовою премією;
- нагородження військовослужбовця його фотокарткою, на якій він знятий біля розгорнутого Бойового Прапора військової частини;
- присвоєння військового звання "старший солдат" ("старший матрос");
- присвоєння сержантам (старшинам) строкової служби, які звільняються в запас, чергового військового звання, вищого на один ступінь за військове звання, передбачене штатною посадою, яку обіймав сержант чи старшина під час звільнення в запас, до старшини, головного корабельного старшини включно;
- занесення прізвища військовослужбовця до Книги пошани військової частини (корабля);
- нагородження заохочувальними відзнаками Міністра оборони України.

Дисциплінарні стягнення, які накладають на солдатів (матросів), сержантів (старшин)

На солдатів (матросів) строкової військової служби можуть бути накладені такі стягнення:

- зауваження;
- догана;
- сувора догана;
- позбавлення чергового звільнення з розташування військової частини чи корабля на берег;
- призначення поза чергою в наряд на роботу - до 5 нарядів;
- позбавлення військового звання "старший солдат" ("старший матрос").

Викладач

В.К.Кучабський